

Els principals paisatges vegetals de Catalunya

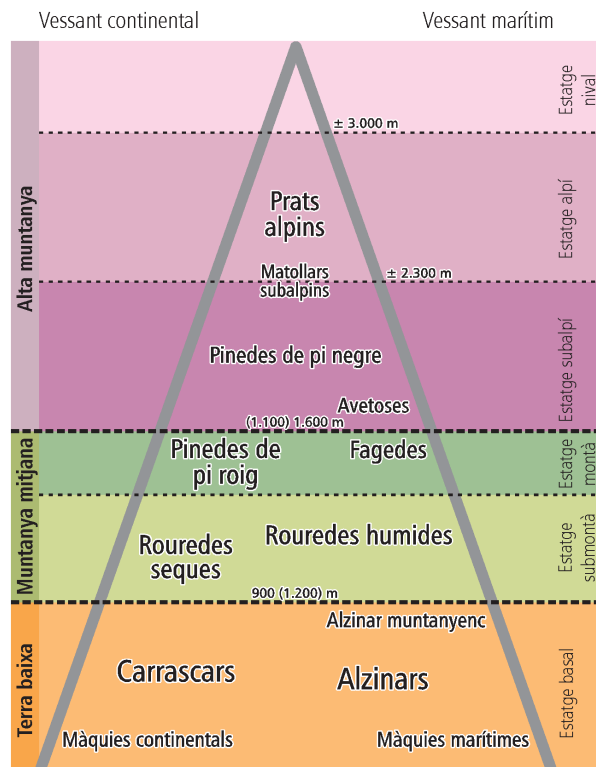
Josep Nuet Badia

*Equip de Recerca Botànica - Centre Excursionista de Catalunya
Institució Catalana d'Història Natural - Institut d'Estudis Catalans*

Adreça electrònica: josepnuet@gmail.com

Els botànics que han estudiat la vegetació catalana han trobat que els paisatges vegetals propis de Catalunya es poden ordenar en tres grans grups, que són alguns dels que podem reconèixer a l'Europa occidental: els de terra baixa (austromediterranis i boreomediterranis), els de muntanya mitjana (atlàntics i submediterranis) i els d'alta muntanya (subalpins, alpins i nivals).

Aquests paisatges es troben repartits en el territori d'acord amb el clima que, a les muntanyes, ordena la vegetació en estatges condicionats per les temperatures, que, com més elevada és l'altitud, més baixes són. D'alguna manera, l'altitud permet veure els uns sobre els altres, els paisatges, que al llarg del continent se succeeixen quan ens desplaçem cap a latituds més septentrionals.

Paisatges de la terra baixa

En el territori de la regió biogeogràfica mediterrània, els boscos dominants (alzinars, suredes, carrascars i garrigues) no perden mai la fulla i són formats per plantes resistents a la sequera de l'estiu.

Aquests paisatges són propis de les terres baixes, entre el nivell del mar i 900 (1.200) m, que tenen un període estival càlid i sec, i precipitacions més abundants a la tardor i la primavera. Aquesta mena de

paisatges es troben en major o menor extensió a tota la riba de la Mediterrània entre la península Ibèrica, Egipte i Turquia, i arriben fins a l'Iran i l'Afganistan.

A la terra baixa hi distingim dos sectors ben diferenciats: la província mediterrània septentrional o boreomediterrània, on la vegetació és més humida, amb alzinars, suredes, carrascars i brolles amb pins, i la província mediterrània meridional o austromediterrània, on la vegetació és àrida, amb màquies, garrigues i espinars.

Els principals dominis climàtics de vegetació de la província mediterrània septentrional (boreomediterrània) són:

Domini de l'alzinar muntanyenc. Bosc d'alzines (*Quercus ilex* ssp. *ilex*), pobre en arbustos termòfils i ric en herbes acidòfiles (*Veronica officinalis*, *Prunella grandiflora* ssp. *pyrenaica*, *Luzula forsteri*, *Fragaria vesca*, etc.). Arrela en els terrenys silicis o descalfats, a les muntanyes de clima mediterrani humit i fresc, entre 700 i 1.200 m, a la serralada Prelitoral, entre el Canigó i Montserrat i a les muntanyes de Prades.

En els indrets on l'alzinar s'ha destruït hi ha castanyedes, brolles d'estepes i brucs, joncedes o bardisses, entre altres.

Domini de l'alzinar amb marfull. Bosc dens d'alzines (*Quercus ilex* ssp. *ilex*), ric en arbustos (*Viburnum tinus*, *Arbutus unedo*, etc.) i lianes (*Smilax aspera*, *Lonicera implexa*, etc.) termòfils, es fa sobre terrenys calcaris i silicis, en indrets de clima mediterrani marítim, entre 100 i 1.200 m, entre el Rosselló i el Baix Ebre.

El domini de l'alzinar ha estat històricament molt humanitzat i per això els alzinars tenen una superfície més reduïda de la que tindrien naturalment. En el seu lloc hi ha màquies, garrigues, brolles d'estepes i brucs i de romaní amb pins, llistonars, bardisses, camps de conreu.

Domini de la sureda. Bosc clar de sureres (*Quercus suber*) amb un sotabosc no gaire dens de brolla d'estepes (*Cistus monspeliensis*, *Cistus salviifolius*, etc.) i brucs (*Erica arborea*), propi dels terrenys silicis (granit, llicorella), de les comarques de clima mediterrani marítim (el Maresme, la Selva, el Gironès, l'Empordà), entre 60 i 500 m.

Els espais on la sureda ha estat malmesa, normalment es troben cobert de brolles d'estepes i brucs i de pradells d'herbes anuals.

Domini del carrascar. Bosc clar de carrasques (*Quercus ilex* ssp. *ballota*) pobre en espècies, propi de les terres interiors de clima mediterrani continental eixut i fred a l'hivern sobre terrenys calcaris, entre 400 i 1.300(1.500) m, a l'Anoia, el Bages, la Segarra, la Noguera, la Llitera, les Garrigues.

Els indrets on el carrascar ha estat destruït hi ha garrigues, brolles de romaní amb pins, joncedes, fenassars, llistonars i camps de conreu.

Els dominis climàtics de vegetació de la província mediterrània meridional (austromediterrània) són:

Domini de la màquia de garric i arçot. Bosquina seca i punxosa de garric (*Quercus coccifera*) i arçot (*Rhamnus lycioides*) que es fa a les contrades més àrides de les comarques interiors (el Baix Cinca, el Segrià) en terrenys calcaris .

Ara gran part de la seva àrea natural és coberta de brolles de romaní, espartars i prats d'herbes anuals i comunitats dels sòls salats.

Domini de l'ullastrar provençal. Màquia o matollar alt d'ullastre (*Olea europaea*) amb alguns matolls com la lleterassa (*Euphorbia dendroides*) o l'olivella (*Cneorum tricoccon*), del litoral del cap de Creus, el Baix Empordà i les illes Medes.

Actualment en queden fragments molt esparsos perquè ha estat molt destruït.

Domini de la màquia de llentiscle i margalló. Màquia o matollar alt de llentiscle (*Pistacia lentiscus*) i margalló (*Chamaerops humilis*) —l'única palmera autòctona europea— que es fa a les terres litorals al sud del Llobregat, entre 5 i 300(500) m.

Actualment l'acció humana ha destruït gran part de la màquia que ha estat substituïda per brolles de romaní.

Paisatges de muntanya mitjana

En el territori de la regió biogeogràfica medioeuropea, també coneguda com a eurosiberiana, hi predominen els boscos d'arbres de fulla caduca (rouredes, fagedes, vernedes, avellanoses), però també els de fulla perenne (pinedes de pi roig).

Se situen entre els paisatges de terra baixa i 1.600 (1.800) m, on comencen els paisatges d'alta muntanya. Aquests paisatges els trobem a les terres de clima temperat relativament fred i força humit (Vall d'Aran, del Pallars Jussà a Osona, al Ripollès, la Cerdanya, el Conflent, el Vallespir).

Aquests tipus de paisatges s'estenen per tot Europa fins a Rússia i la Sibèria.

Dins la muntanya mitjana hi distingim dos sectors ben diferenciats: la província atlàntica, on la vegetació és més humida, amb fagedes i rouredes humides, i la província submediterrània, on la vegetació és més seca, amb rouredes seques i pinedes de pinassa.

A la província atlàntica hi trobem els dominis climàtics següents:

Domini de la fageda amb joliu. Bosc dens de faig (*Fagus sylvatica*), molt ric en herbes nemorals: joliu (*Scilla lilio-hyacinthus*), buixol (*Anemone nemorosa*). Viu a les muntanyes (900-1.800 m) de clima molt humit (1.000-1.300 mm) a la Vall d'Aran, al Ripollès, a la Garrotxa.

On la fageda ha estat eliminada hi ha landes de gódua i falguera o de bruguerola i també prats de fenàs atlàntic (*Bra-chypodium pinnatum*).

Domini de la fageda amb el·lèbord verd. Bosc dens de faig (*Fagus sylvatica*), amb molt poques herbes nemorals. Viu a les muntanyes de clima moderadament humit i boirós, al Ripollès, la Garrotxa i el Montseny, entre (500)800 i 1.700 m. Sobre terreny calcari es fa una fageda molt més pobra amb un sotabosc amb boix (*Buxus sempervirens*) una mica semblant al de les rouredes.

On la fageda ha estat destruïda hi ha ara landes de gódua i falguera o de bruguerola, boixedes, bardisses i prats.

Domini de la roureda de roure pènel. Bosc dens de roure pènel (*Quercus robur*), ric d'herbes nemorals. Viu en llocs de clima humit (1.000-1.200 mm), no gaire fred i en indrets planers del fons de les valls, de sòl profund i fresc de la Vall d'Aran, el Ripollès i la Garrotxa, entre (200)300 i 900 m.

Ara en els espais on la roureda ha estat eliminada hi ha landes de gódua i falguera o de bruguerola, bardisses, prats de dall, camps.

A la província submediterrània hi trobem els dominis climàtics següents:

Domini de la pineda de pi roig. Bosc poc dens, amb el sotabosc cobert de moltes –sobretot del gènere *Hylocomium*– i nabiu (*Vaccinium myrtillus*), als Pirineus, del Pallars Sobirà al Ripollès, sobre sòls àcids; de boix o boixerola, a la Catalunya mitjana i meridional, sobre sòls neutres o bàsics, entre 1.000 i 1.800 m. Al Port, la pineda de pi roig és una mica diferent i va acompanyada de gèum de bosc (*Geum sylvaticum*). A més, les pinedes sovint són substituïdes per avellanoses, en els indrets més humits.

En els espais on la pineda ha estat eliminada hi trobem avellanoses, boixedes, i prats força secs amb mates.

Domini de la roureda de fulla gran amb blada. Bosc dens de roure de fulla gran (*Quercus petraea*), amb alguns arbustos i moltes herbes. Viu en llocs de clima força humit d'influència marítima o oceànica (la Vall d'Aran, Pallars Sobirà, vall de Ribes, la Garrotxa, el Montseny, el Moianès), sobre sòls silícis, entre (200)400 i 1.400 m.

En els espais on s'ha eliminat la roureda actualment hi ha landes de gódua i falguera i prats mediterranis.

Domini de la roureda de roure martinenc. Bosc poc dens de roure martinenc (*Quercus pubescens*) ric en arbustos i amb poques herbes. Viu en zones no gaire humides i força fredes a l'hivern, al Ripollès, Osona, el Berguedà, el Solsonès i l'Alt Urgell, entre 400 i 1.600 m. Aquestes rouredes es fan majoritàriament en terreny calcari, però també les trobem en terreny silici (vall d'Àneu, vall de Cardós, vall Ferrera, la Cerdanya, vall de Ribes, l'alt Vallespir, la Garrotxa i el Montseny).

L'eliminació de la roureda, sobre sòl calcari, porta a l'extensió de les boixedes, de les joncedes i dels prats mesòfils. En els terrenys silícis, les comunitats que hi trobem són landes de gódua i falguera i de bruguerola.

Domini de la roureda de roure reboll. Boscos de caràcter iberoatlàntic poc densos i força fragmentaris de roure reboll (*Quercus pyrenaica*), amb força herbes i pocs arbustos al sotabosc. Viu només a les muntanyes de Prades, sobre terrenys silícis, entre 900 i 1.300 m.

En els espais del domini de la roureda de roure reboll que han estat desforestats hi trobem pinedes de pi roig i brolles amb falgueres i brolles d'estepa de muntanya (*Cistus laurifolius*).

Domini de la roureda de fulla petita. Boscos clars de roure de fulla petita (*Quercus faginea*), també conegut com a roure valencià, amb el sotabosc amb força arbustos. Viu a la part meridional de la muntanya mitjana, fora de la influència marítima mediterrània (el Pallars Jussà, el Solsonès, l'Anoia, la Segarra, la Conca de Barberà, el Port) en zones de clima fred a l'hivern i força eixut a l'estiu, de caràcter continental, entre 300 i 800(1.300) m. Molt sovint es refugia a les obagues més fresques.

On la roureda de fulla petita ha estat destruïda hi trobem boixedes, garrigues, joncedes i brolles.

Paisatges d'alta muntanya

A la regió boreoalpina, la vegetació dominant són els boscos de coníferes (avetoses i pinedes de pi negre) –a la Sibèria anomenats taigà–, entre (1.100)1.600 i 2.300 m, i matollars i prats sense arbres anomenats tundra a l'Àrtic i prat alpí a muntanya, entre 2.300 i 3.000 m. Les plantes d'aquestes zones, especialment les alpines, han de suportar uns hiverns llargs –6-8 mesos– i molt freds –fins a 20-30 graus sota zero– que superen gràcies a la coberta de neu que els protegeix dels freds extrems.

A l'estatge subalpí hi trobem els dominis climàtics següents:

Domini de l'avetosa. Bosc d'avet (*Abies alba*), ombrívol i amb un sotabosc ric en molses i herbes nemorals, en els territoris més humits, generalment sobre substrats silícis, a la Vall d'Aran, el Pallars, la Cerdanya i fins al Montseny, entre 1.100 i 1.600(2.000) m. Sovint les avetoses es barregen amb les fagedes, que trobem situades en un nivell altitudinal inferior.

En les clarianes de les avetoses i en els canals d'allaus hi trobem especialment els gerdars.

Domini de la pineda de pi negre. Bosc de pi negre (*Pinus mugo* ssp. *uncinata*) amb un sotabosc d'arbustos baixos més o menys continu, de neret (*Rhododendron ferrugineum*), a les obagues, o de ginebró (*Juniperus communis* ssp. *alpina*) i bàlec (*Genista balansae*) a les solanes. Viu sobre terrenys silícis –i també més rarament sobre terrenys calcaris, on l'acompanya el prat de seslèria (*Sesleria coerulea*)– dels Pirineus, des de la Vall d'Aran fins al Costabona i el Canigó, entre 1.700 i 2.400 m.

L'eliminació de la pineda de pi negre permet l'extensió dels matollars de neret, a les obagues, o de ginebró i bàlec, a les solanes.

A l'estatge alpí hi trobem els dominis climàtics següents:

Domini del prat de festuca airoide. Gespa rasa d'herba molt fina en la qual predomina la festuca airoide (*Festuca airoidis*) i la fiteuma (*Phyteuma hemisphaericum*) amb moltes altres plantes. Viu als Pirineus, entre el Canigó i el Costabona i la Vall d'Aran, entre 2.300 i 3.000 m, sobre terrenys silícis poc inclinats.

En aquest domini hi ha també altres tipus de vegetació d'ambients molt particulars: vores d'estanys, tarteres, molleres, fissures de les roques, sestadors de bestiar, congesteres, vores de les fonts, etc.

Domini del prat de càrex corbat. Gespa rasa i densa força humida, per la major persistència de la neu, on predomina el càrex corbat (*Carex curvula*) i leòntodon pirinenc (*Leontodon pyrenaicus*). Viu als Pirineus, des del Costabona fins a la Vall d'Aran, entre 1.900 i 2.900 m, sobre terrenys àcids.

En aquest domini hi ha també altres tipus de vegetació d'ambients molt particulars: vores d'estanys, tarteres, molleres, fissures de les roques, sestadors de bestiar, congesteres, vores de les fonts, etc.

A l'estatge nival, hi trobem els dominis climàtics següents:

Nivell subnival. Petites poblacions de plantes alpines que viuen en diferents ambients dels cims més alts dels Pirineus: fissures de les roques, petites cornises terroses, entre els blocs de les tarteres, al peu de les congesteres, etc.

Zona de les neus perpètues. Petites poblacions de molt poques plantes alpines que només poden viure a les roques que sobresurten de les geleres. Només trobem aquest estatge als cims més alts de la Maladeta, per sobre 3.000 metres. De tota manera, la reducció de les glaceres per l'augment de la temperatura global compromet aquests ambients.

Text extret de JOSEP NUET BADIA, 2010. *Claus per a reconèixer la vegetació de Catalunya*. Edició de l'autor impresa per www.bubok.es